

Креденцер О.В. Дослідження особливостей розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Т. І : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015. – Вип. 42. – С. 114-122.

УДК 159.9

Креденцер О.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Креденцер О.В. Дослідження особливостей розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій. У статті представлено результати дослідження особливостей розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій. Визначено рівень розвитку таких характеристик підприємницької активності у персоналу освітніх організацій, як інноваційність, ризикованість, схильність до творчості (творчість), потреба в незалежності (незалежність), потреба в досягненнях (подальшому розвитку), цілеспрямованість та рішучість та в цілому рівень розвитку інтегрального показника підприємницької активності. Проаналізовано кореляційний зв'язок між рівнем розвитку підприємницької активності та окремих її характеристик та організаційно-професійними, соціально-демографічними характеристиками персоналу та характеристиками освітніх організацій.

Ключові слова: внутрішньоорганізаційне підприємництво, підприємницька активність, персонал освітніх організацій.

Креденцер О.В. Исследование особенностей развития предпринимательской активности персонала образовательных организаций. В статье представлены результаты исследования особенностей развития предпринимательской активности персонала образовательных организаций. Определен уровень развития таких характеристик предпринимательской активности персонала образовательных организаций, как инновационность, рискованность, склонность к творчеству (творчество), потребность в независимости (независимость), потребность в достижениях (дальнейшему развитию), целеустремленность и решительность и в целом уровень развития интегрального показателя предпринимательской активности. Проанализирована корреляционная связь между уровнем развития предпринимательской активности и отдельных ее характеристик и организационно-профессиональными, социально-демографическими характеристиками персонала и характеристиками образовательных организаций.

Ключевые слова: внутриорганизационное предпринимательство, предпринимательская активность, персонал образовательных организаций.

Постановка проблеми. Дослідження психологічних проблем підприємництва останнім часом набули значної актуальності в організаційній та економічній психології.

Особливої актуальності сьогодні набуває інноваційний напрямок, який знаходиться на стику організаційної та економічної психології – *психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва*, що вивчає психологічні умови, чинники та ресурси розвитку підприємницької активності персоналу та його реалізацію всередині існуючої організації.

Основним психологічним індикатором (характеристикою) розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва на рівні особистості є рівень розвитку підприємницької активності персоналу організації [11; 12; 23]. Під *підприємницькою активністю персоналу організації* розуміється особливий тип професійної активності особистості, що здійснюється в рамках організації, задля її інтересів та інтересів її клієнтів і характеризується сукупністю психологічних ознак: ризикованість, інноваційність, творчість, незалежність (автономність), орієнтація на досягнення (результат), цілеспрямованість та прагнення до саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, загальні концептуальні підходи щодо психології підприємництва були визначені західними (Р. Н. Брокгаус [32], Й. Шумпетер [30] та ін.), російськими (О. С. Дейнека [4], О. К. Зав'ялова [5], В. П. Позняков [20] та ін.) та українськими вченими (Л. М. Карамушка [22], О. В. Креденцер [11], С. Д. Максименко [16], В. В. Москаленко [17], Ю. Ф. Пачковський [19] та ін.). Певні аспекти проблеми формування підприємницької активності та поведінки персоналу організацій були висвітлені в працях зарубіжних (Й. Ансофф [1], Р.Д. Хізріч [33], Г. Пінчот, Е. Пінчот [34], М. Ебнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер [31] та ін.) та російських (А.А. Карпунін [7], В. П. Позняков [20], С.Ф. Чурюмова [29] та ін.) дослідників. Разом із тим, проблема підприємницької активності персоналу, як детермінанти розвитку організаційної культури освітніх організацій, наскільки нам відомо, раніше не виступала предметом спеціальних наукових досліджень.

Мета статті: проаналізувати особливості розвитку окремих характеристик та інтегрального показника підприємницької активності персоналу освітніх організацій.

Завдання дослідження:

1. Визначити рівень розвитку таких характеристик підприємницької активності у персоналу освітніх організацій, як інноваційність, ризикованість, схильність до творчості (творчість), потреба в незалежності (незалежність), потреба в досягненнях (подальшому розвитку), цілеспрямованість та рішучість та в цілому рівень розвитку інтегрального показника підприємницької активності.

2. Проаналізувати кореляційний зв'язок між рівнем розвитку підприємницької активності та окремих її характеристик та організаційно-професійними, соціально-демографічними характеристиками персоналу та характеристиками освітніх організацій.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Дослідження проводилось у 2014 році в загальноосвітніх навчальних закладах різних регіонів України. Дослідження охоплено 475 працівників освітніх організацій.

Методи дослідження: а) дослідження особливостей розвитку організаційної культури здійснювалося за методикою «Оцінка рівня організаційної культури» І. Ладанова [13]; б) основні характеристики підприємницької активності визначались за методикою «Тест на загальні здібності до підприємництва (GET TEST)» [22] та «Шкали самооцінки інновативних якостей особистості» (Н.М. Лебедева, А.Н. Татарко) [14]; в) організаційно-професійні та соціально-демографічні чинники визначались за допомогою спеціально розробленої «анкети-паспортички» (Л.М. Карамушка); г) для статистичної обробки та аналізу даних використовувались методи описової статистики, кореляційний та дисперсійний аналізи.

Математична обробка даних здійснювались за допомогою комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 13).

Для виконання **першого завдання** нашого дослідження нами було визначено *рівень розвитку таких характеристик підприємницької активності у персоналу освітніх організацій, як інноваційність, ризикованість, схильність до творчості (творчість), потреба в незалежності (незалежність), потреба в досягненнях (подальшому розвитку), цілеспрямованість та рішучість.*

Розглянемо послідовно отримані результати.

Що стосується окремих характеристик підприємницької активності, то, як свідчать дані табл. 1, в цілому спостерігається недостатній рівень розвитку як окремих характеристик, так і загального показника підприємницької активності, хоча за певними показниками і спостерігається позитивна тенденція. Так, найбільший рівень розвитку мають такі характеристики, як інноваційність (33,9 % опитаних мають високий рівень розвитку) та цілеспрямованість та рішучість (46,6 % опитаних мають високий рівень розвитку). Отже, третина працівників освітніх організацій мають високий рівень інноваційності (інновативних якостей особистості). Слід зазначити, що, проводячи дослідження щодо розвитку інноваційності серед менеджерів освітніх організацій (О.В. Креденцер, 2010), ми отримали значно «гірші» результати [10]. Так, високий рівень розвитку інноваційності спостерігався лише у 2,2 % опитаних менеджерів освітніх організацій, середній – 42,2 %, на низький – 55,6 %. Тобто ми можемо припустити, що окрім менеджерів освітніх організацій, інші працівники більшою мірою орієнтовані на інновації.

Таблиця 1

Рівень розвитку окремих характеристик та інтегрального показника підприємницької активності персоналу освітніх організацій (у % від загальної кількості)

Характеристики	Рівні розвитку		
	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
Інноваційність	33,9	61,6	4,5
Ризикованість	3,4	47,5	49,2
Творчість	4,8	57,6	37,6
Незалежність	3,1	47,3	49,6
Потреба в досягненнях (подальшому розвитку)	0,3	29,4	70,3
Цілеспрямованість та рішучість	46,6	41,8	11,6
Підприємницька активність (інтегральний показник)	21,8	48,2	30,0

Окрім того, майже половина опитаних освітян мають високий рівень розвитку цілеспрямованості та рішучості (46,6 %). На наш погляд, можна припустити, що отримані дані, окрім індивідуальних особливостей, детерміновані певними соціальними факторами та загальносуспільними тенденціями: бажанням і більшою, ніж раніше, рішучістю до інновацій та змін у суспільстві в цілому та в освітній галузі зокрема.

Інші характеристики отримали зовсім невеликі показники високого рівня розвитку: потреба в досягненнях (подальшому розвитку) (0,3 %), незалежність (3,1 %), ризикованість (3,4 %), творчість (4,8 %). Отже, із отриманих даних можна побачити певну проблему щодо рівня розвитку цих «ключових» характеристик підприємницької активності, а, відповідно, можливе ускладнення в розвитку внутрішнього підприємництва в освітніх організаціях.

Якщо порівнювати наведені дані з даними, отриманими в попередніх наших дослідженнях (О.В. Креденцер, 2013), то в цілому можна говорити про те, що загальна «проблемна картина» майже не змінилась [21].

Отже, в цілому можна зробити висновок про те, що за більшістю характеристик підприємницької активності працівники освітніх організацій мають низький рівень розвитку.

Що стосується *інтегрального показника підприємницької поведінки* в цілому, то результати дослідження показали, що у третини (30,0 %) працівників освітніх організацій підприємницька активність розвинута на низькому рівні. На середньому рівні розвитку підприємницька активність спостерігається у 48,2 % опитаних. І лише у 21,8 % опитаних освітян підприємницька активність має високий рівень розвитку. Тобто можна зробити висновок, що основна частина працівників освітніх організацій мають недостатній рівень розвитку підприємницької активності.

Для виконання *другого завдання* дослідження нами був проаналізований кореляційний зв'язок між рівнем розвитку підприємницької активності та окремих її характеристик та *організаційно-професійними* (посадово-кваліфікаційними та освітньо-стажєвими), *соціально-демографічними* характеристиками персоналу та *характеристиками освітніх організацій*.

Розглянемо, насамперед, вплив *посадово-кваліфікаційних характеристик* персоналу освітніх організацій на рівень розвитку показників їх підприємницької активності. Так, результати дослідження показали (див. *табл. 2*), що педагогічне звання персоналу освітніх організацій на рівні статистичної значущості впливає на такі показники підприємницької активності, як ризикованість ($r=0,106$; $p<0,05$), незалежність ($r=0,143$; $p<0,05$), потреба в досягненнях (подальшому розвитку) ($r=0,172$; $p<0,05$), цілеспрямованість та рішучість ($r=0,117$; $p<0,05$) та в цілому на рівень розвитку підприємницької активності ($r=0,112$; $p<0,05$). Отже, ми можемо говорити про те, що у методистів рівень розвитку ризикованості, незалежності, потреби в досягненнях (подальшому розвитку), цілеспрямованості та рішучості та рівень розвитку підприємницької активності в цілому вищий, ніж у старшого вчителя, викладача. На наш погляд, це може бути обумовлено більшою регламентованістю роботи викладачів, ніж методистів, а тому вони більш вільно, творчо та ініціативно можуть працювати та розроблювати нові проекти.

Таблиця 2

Зв'язок між організаційно-професійними характеристиками персоналу освітніх організацій (посадово-кваліфікаційними) та їх характеристиками підприємницької активності (коефіцієнт кореляції (r))

Характеристики активності підприємницької	Посада	Кваліфікаційна категорія	Педагогічне звання
Інноваційність	-0,071	0,031	0,063
Ризикованість	0,054	0,094	<u>0,106*</u>
Творчість	-0,031	<u>-0,139*</u>	0,089
Незалежність	0,040	0,042	<u>0,143*</u>
Потреба в досягненнях (подальшому розвитку)	-0,041	-0,001	<u>0,172*</u>
Цілеспрямованість та рішучість	0,045	0,030	<u>0,117*</u>
Підприємницька активність (інтегральний показник)	-0,029	-0,071	<u>0,112*</u>

* $p<0,05$

Окрім того, аналіз отриманих даних показав зворотний статистично значущий зв'язок між рівнем розвитку творчості та кваліфікаційною категорією ($r=-0,139$; $p<0,05$). Тобто зі збільшенням кваліфікаційної категорії персоналу освітніх організацій зменшується рівень розвитку творчості.

Що стосується *освітньо-стажєвих характеристик* персоналу освітніх організацій, то тут результати дослідження показують також низку цікавих, на наш погляд, тенденцій. Так, дані *табл. 3* говорять про наявність статистично значущого зв'язку між рівнем розвитку потреби в досягненнях (подальшому розвитку) та типом освіти персоналу освітніх організацій ($r=0,159$; $p<0,01$). Тобто в освітян з гуманітарною освітою цей показник має менший рівень розвитку, ніж у тих, хто має технічно-економічну та природничу освіту. На наш погляд, це можна пояснити тим, що гуманітарні науки можливо більше націлені на сам процес виконання, ніж на конкретний результат, на відміну від більш «точних» природничих та економічних наук. Разом із тим, орієнтація на досягнення конкретного результату є, на наш погляд,

важливою умовою успішного виконання будь-якого завдання, та, зокрема, реалізації підприємницької активності. Тому в процесі діяльності менеджерам організацій варто особливо акцентувати на це увагу.

Таблиця 3

Зв'язок між організаційно-професійними характеристиками персоналу освітніх організацій (освітньо-стажевими) та їх характеристиками підприємницької активності (коефіцієнт кореляції (r))

Характеристики підприємницької активності	Рівень освіти	Тип освіти	Загальний стаж роботи	Стаж роботи на посаді
Інноваційність	0,056	0,072	0,022	0,029
Ризикованість	-0,002	0,080	0,033	-0,102
Творчість	0,027	0,024	-0,170*	-0,118*
Незалежність	-0,006	0,085	0,026	-0,048
Потреба в досягненнях (подальшому розвитку)	0,006	0,159**	0,014	-0,068
Цілеспрямованість та рішучість	0,039	0,053	-0,070	-0,098
Підприємницька активність (інтегральний показник)				<u>-0,132*</u>

* $p < 0,05$

Також дослідження показало «негативний» вплив загального стажу роботи та стажу роботи на посаді на рівень розвитку творчості ($r = -0,170$; $p < 0,05$ та $r = 0,118$; $p < 0,05$ відповідно). Тобто зі збільшенням стажу роботи в цілому і на конкретній посаді персоналу освітніх організацій, зменшується рівень розвитку творчості.

Окрім того, стаж роботи на посаді «негативно» впливає і на рівень розвитку підприємницької активності в цілому ($r = -0,132$; $p < 0,05$). Спостерігається найбільший рівень розвитку цього показника у працівників, які тільки прийшли на посаду (до 3 років). Отже, можна говорити про наявність певної професійної деформації у персоналу освітніх організацій, які досить довго працюють на одній і тій самій посаді. Людина «звикає» до неї та перестає впроваджувати нові проекти, інновації, виявляти ініціативу та творчість, працює по «накатаній» стежці, прикриваючись при цьому високим професіоналізмом та великим досвідом роботи. З іншого боку, з часом людина, що довго працює на одній і тій самій посаді може втрачати можливість у подальшій самореалізації, що також може негативно впливати на її професійну активність. Тому, на нашу думку, цей факт повинні враховувати менеджери освітніх організацій та, по-перше, більш критично ставитись до аналізу своєї професійної діяльності (особливо у випадку наявності великого стажу роботи), а, по-друге, приділяти більшої уваги працівникам своєї організації, які дуже довго працюють на одній і тій ж посаді (здійснювати ротацию, сприяти кар'єрному розвитку, ставити більш інноваційні завдання тощо).

Щодо *соціально-демографічних характеристик персоналу* освітніх організацій, то тут спостерігається аналогічна ситуація. Існує зворотний статистично значущий зв'язок ($r = -0,176$; $p < 0,01$) між рівнем розвитку творчості та віком, тобто з віком рівень розвитку творчості також зменшується (див. *табл. 4*).

Таблиця 4

Зв'язок між соціально-демографічними характеристиками персоналу освітніх організацій та їх характеристиками підприємницької активності (коефіцієнт кореляції (r))

Характеристики підприємницької активності	Вік	Стать	Сімейний стан
Інноваційність	0,009	0,102	0,026
Ризикованість	-0,027	-0,033	-0,038
Творчість	-0,176**	0,082	-0,021
Незалежність	0,037	-0,089	-0,009
Потреба в досягненнях (подальшому розвитку)	0,011	-0,062	0,021
Цілеспрямованість та рішучість			
Підприємницька активність (інтегральний показник)	-0,058	-0,018	-0,007

* $p < 0,05$

Якщо звернутися до представлених вище результатів зв'язку рівня розвитку творчості в персоналу освітніх організацій та такими характеристиками, як кваліфікаційна категорія, загальний стаж роботи, стаж роботи на посаді та вік, і, об'єднавши ці результати, доходимо певних висновків. Найвищий рівень творчості виявляють молоді працівники освітніх організацій з меншою кваліфікаційною категорією та з маленьким

стажем роботи, а також ті, які недавно працюють на займаній посаді. Отже, в системі внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях, для реалізації інноваційних проектів необхідно залучати перш за все саме таких працівників. Водночас, особливої уваги слід надавати розвиткові такої характеристики у всіх вікових категоріях, особливо у старших.

Слід зазначити, що отримані дані збігаються з даними Л.М. Карамушки та О.А. Філь, щодо вияву творчості у персоналу освітніх організацій [6]. Автори також вказують на те, що найбільші вияви творчості спостерігаються у працівників освітніх організацій віком до 25 років та стажем роботи до 1 року.

Перейдемо до аналізу зв'язку між рівнем розвитку підприємницької активності та окремих її характеристик та організаційними характеристиками (кількість осіб, які працюють в організації, час існування організації, місце її розташування, тип освітньої організації).

Дані табл. 5 говорять про те, що існує зворотний статистично значущий зв'язок між рівнем розвитку цілеспрямованості та рішучості ($r=-0,123$; $p<0,05$), підприємницькою активністю ($r=-0,108$; $p<0,05$) та кількістю осіб, які працюють в організації. Тобто в організаціях з меншою кількістю працівників більш розвинута цілеспрямованість та підприємницька активність.

Таблиця 5

Зв'язок між типами організаційними характеристиками та характеристиками підприємницької активності персоналу освітніх організацій (коефіцієнт кореляції (r))

Характеристики підприємницької активності	Кількість осіб, які працюють в організації	Час існування організації	Місце розташування організації	Тип організації
Інноваційність	-0,086	-0,032	-0,051	0,061
Ризикованість	-0,058	0,040	0,024	<u>0,188**</u>
Творчість	-0,057	0,053	-0,101	0,077
Незалежність	-0,040	0,011	0,020	0,061
Потреба в досягненнях (подальшому розвитку)	-0,025	-0,060	0,093	0,069
Цілеспрямованість та рішучість	<u>-0,123*</u>	0,014	<u>0,130*</u>	<u>0,120*</u>
Підприємницька активність (інтегральний показник)	<u>-0,108*</u>	0,003	0,037	<u>0,158**</u>

** $p<0,01$; * $p<0,05$

Окрім того, на вияв цілеспрямованості та рішучості впливає і місце розташування освітньої організації ($r=0,130$; $p<0,05$). Так, у персоналу освітніх організацій, які розташовані у містах, рівень розвитку цієї характеристики вищий, ніж у персоналу освітніх організацій, які розташовані у селах.

Також результати дослідження показали (табл. 5), що на рівень розвитку ризикованості, цілеспрямованості та рішучості та загального показника підприємницької поведінки на рівні статистичної значущості впливає тип освітньої організації. В інноваційних організаціях рівень розвитку зазначених показників вищий, ніж у традиційних.

Отже, можна зробити висновок про те, що в цілому спостерігається недостатній рівень розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій як за окремими характеристиками, так і за інтегральним показником в цілому. На рівень розвитку підприємницької активності та окремих її характеристик впливають організаційно-професійні (посадово-кваліфікаційними та освітньо-стажєвими), соціально-демографічні характеристики персоналу та характеристики освітніх організацій.

Висновки:

1. Результати емпіричного дослідження показали, що більша частина працівників освітніх організацій мають недостатній рівень розвитку підприємницької активності в цілому та окремих її характеристик.

2. Кореляційний аналіз даних показав наявність зв'язку між рівнем розвитку підприємницької активності й окремих її характеристик та організаційно-професійними (посадово-кваліфікаційними та освітньо-стажєвими), соціально-демографічними характеристиками персоналу та характеристиками освітніх організацій, який проявляється у наступному:

2.1. У методистів рівень розвитку ризикованості, незалежності, потреби в досягненнях (подальшому розвитку), цілеспрямованості та рішучості та рівень розвитку підприємницької активності в цілому вищий, ніж у старшого вчителя, викладача.

2.2. Зі збільшенням кваліфікаційної категорії персоналу освітніх організацій зменшується рівень розвитку творчості.

2.3. В освітян з гуманітарною освітою рівень розвитку потреби в досягненнях (подальшому розвитку) менший, ніж у тих, хто має технічно-економічну та природничу освіту.

2.4. Найвищий рівень творчості виявляють молоді працівники освітніх організацій з меншою кваліфікаційною категорією та з маленьким стажем роботи, а також ті, які недавно працюють на займаній посаді.

2.5. Стаж роботи на посаді «негативно» впливає на рівень розвитку підприємницької активності в цілому.

2.6. В організаціях з меншою кількістю працівників більш розвинута цілеспрямованість та підприємницька активність.

2.7. В інноваційних організаціях рівень розвитку ризикованості, цілеспрямованості й рішучості та загального показника підприємницької поведінки вищий, ніж у традиційних.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці та апробації спеціальних тренінгових програм щодо розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій.

Список використаних джерел

1. Ансофф И. Стратегическое управление [Электронный ресурс] / И. Ансофф. – Режим доступа : <http://vuzlib.net/beta3/html/1/5182/>
2. Грудзинский А.О. Университет как предпринимательская организация / А.О. Грудзинский // СоцИс. – 2003. – № 4. – С. 113–121.
3. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент : [навчальний посібник] / Л.І. Даниленко. – К. : Главник, 2006. – 144 с.
4. Дейнека О.С. Экономическая психология: социально-политические проблемы / О.С. Дейнека / – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1999. – 240 с.
5. Завьялова Е.К. Психология предпринимательства : [учеб. пособие] / Е.К. Завьялова, С.Т. Посохова. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2004. – 296 с.
6. Карамушка Л.М. Формування конкурентоздатної управлінської команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій) : монографія / Л.М. Карамушка, О.А. Філь. – К. : Фірма «ІНКОС», 2007. – 268 с.
7. Карпунин А.А. Формирование предпринимательского стиля поведения некоммерческих организаций : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Карпунин Андрей Александрович. – СПб., 2005. – 164 с.
8. Кобзева Л.В. Предпринимательский университет: как университету встретиться в экономику в новом десятилетии [Электронный ресурс] / Л.В. Кобзева / Режим доступа : innclub.info/wp-content/uploads/.../кобзева_56_обр_00_ИТР.doc.
9. Константинов Г.Н. Что такое предпринимательский университет / Г.Н. Константинов, С.Р. Филонович // Вопросы образования. – 2007. – № 1. – С. 49–62.
10. Креденцер О.В. Інноваційність як важлива психологічна характеристика підприємницької поведінки менеджерів освітніх організацій в контексті організаційного розвитку / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Том 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Ч. 29 / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : А.С.К., 2011. – С. 70–78.
11. Креденцер О.В. Основні підходи до розуміння сутності феномену підприємництва / О.В. Креденцер // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – К. : Політехніка, 2005. – № 3. – Ч. 1. – С. 133–140.
12. Креденцер О.В. Сутність підприємницької поведінки персоналу сучасних організацій та її роль в організаційному розвитку / О.В. Креденцер // Актуальні проблеми психології / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Том 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Ч. 21–22 / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К. : Вид-во «А.С.К.», 2010. – С. 16–21.
13. Ладанов И.Д. Практический менеджмент. Психотехника управления и самотренировки : учебное пособие / И.Д. Ладанов. – М. : Корпоративные стратегии, 2004. – 496 с.
14. Лебедева Н.М. Ценности культуры и развитие общества : монография / Н.М. Лебедева, А.Н. Татарко. – М. : ИД ГУ-ВШЭ, 2007. – 189 с.
15. Макаров Е.В. Формирование культуры, благоприятствующей развитию интрапренерства на предприятии / Е.В. Макаров, Р.В. Любимов // Креативная экономика. – 2008. – №9 (21). – С. 116–120.
16. Максименко С.Д. Психологія підприємницької діяльності / С.Д. Максименко // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 5. – С. 23.
17. Москаленко В.В. Підприємництво як предмет дослідження економічної психології / В.В. Москаленко // Актуальні проблеми психології. Том. 1 : Економічна психологія. Організаційна психологія. Соціальна психологія : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К. : Міленіум, 2003. – Вип. 11. – С. 17–20.
18. Организационная культура и предпринимательство [Текст] : учеб. пособие / В.В. Томилов ; Санкт-Петербург. ун-т экономики и финансов ; каф. маркетинга. – СПб. : СПбУЭФ, 1994. – 164 с.
19. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва : [навчальний посібник] / Ю.Ф. Пачковський. – К. : Каравела, 2006. – 408 с.
20. Позняков В.П. Психологические отношения и деловая активность российских предпринимателей / В.П. Позняков. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2001. – 240 с.
21. Психологічні засади організаційного розвитку : монографія / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 206 с.
22. Технології роботи організаційних психологів : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К. : ІНКОС, 2005. – 366 с.

23. Технологія психологічної підготовки персоналу організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін (на матеріалі освітніх організацій) : [навчальний посібник] / за науковою редакцією професора Л.М. Карамушки. – К. : Наук. світ, 2008. – 234 с.
24. Томилов В.В. Маркетинг и интрапренерство в системе предпринимательства : учеб. пособие / В.В. Томилов, А.А. Крулинин, Т.Д. Хакунов. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1998. – 130 с.
25. Ушаков К.М. Слово в поддержку «функционирующих школ» / К.М. Ушаков // Директор школы. – 2002. – № 1. – С. 24–26.
26. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин. – М., 2002. – С. 59–62.
27. Хизрич Р. Предпринимательство, или как завести собственное дело и добиться успеха ; [пер. с англ.] / Р. Хизрич, М. Питерс. – М. : Прогресс, 1992. – 160 с.
28. Хомин О.В. Интеллектуальный капитал как интерспецифический ресурс интеллектуального предпринимательства / О.В. Хомин // Социальная экономика. – 2005. – № 3–4. – С. 107–115.
29. Чурюмова С.Ф. Формирование и развитие предпринимательского стиля управления как важнейшего фактора повышения эффективности производства : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Чурюмова Светлана Федоровна. – Калининград, 2002. – 151 с.
30. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
31. Эбнер М. Предпринимательская ориентация в организации. Внутреннее предпринимательство ; [пер. с нем.] / М. Эбнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер // Психология труда и организационная психология ; Т. 6. – Х. : Изд-во «Гуманитарний Центр», 2010. – 284 с.
32. Brockhaus, R.N. (1982) The psychology of the entrepreneur // Encyclopedia of Entrepreneurship (Ed. : C.A. Kent, D.L. Sexton, K.H. Vesper). Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall. 1982. – P. 39–57.
33. Hisrich, R.D. Entrepreneurship / Intrapreneurship / R.D. Hisrich // American Psychologist. – 1990. – №45. – С. 209–222.
34. Pinchot, G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot. – 1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>.

Spisok vikoristanih dzhereh

1. Ansoff I. Strategicheskoe upravlenie [Elektronnij resurs] / I. Ansoff. – Rezhim dostupu : <http://vuzlib.net/beta3/html/1/5182/>
2. Grudzinskij A.O. Universitet kak predprinimatel'skaja organizacija / A.O. Grudzinskij // SocIs. – 2003. – № 4. – С. 113–121.
3. Danilenko L.I. Innovacijnij osvitiij menedzhment : [navchal'nij posibnik] / L.I. Danilenko. – К. : Glavnik, 2006. – 144 s.
4. Dejneka O.S. Jekonomicheskaja psihologija: social'no-politicheskie problemy / O.S. Dejneka / – SPb. : Izd-vo S.-Peterburg. un-ta, 1999. – 240 s.
5. Zav'jalova E.K. Psihologija predprinimatel'stva : [ucheb. posobie] / E.K. Zav'jalova, S.T. Posohova. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2004. – 296 s.
6. Karamushka L.M. Formuvannja konkurentozdatnoї upravlins'koji komandi (na materiali dij'al'nosti osvitiij organizacij) : monografija / L.M. Karamushka, O.A. Fil'. – К. : Firma «INKOS», 2007. – 268 s.
7. Karpunin A.A. Formirovanie predprinimatel'skogo stilja povedenija nekommercheskih organizacij : diss. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Karpunin Andrej Aleksandrovich. – SPb., 2005. – 164 s.
8. Kobzeva L.V. Predprinimatel'skij universitet: kak universitetu vstroit'sja v jekonomiku v novom desjatiletii [Elektronnij resurs] / L.V. Kobzeva. – Rezhim dostupu : innclub.info/wp-content/uploads/.../kobzeva_56_obr_00_ITR.doc.
9. Konstantinov G.N. Chto takoe predprinimatel'skij universitet / G.N. Konstantinov, S.R. Filonovich // Voprosy obrazovanija. – 2007. – № 1. – С. 49–62.
10. Kredencer O.V. Innovacijnist' jak vazhliva psihologichna charakteristika pidpriemnic'koji povedinki menedzheriv osvitiij organizacij v konteksti organizacijnogo rozvitku / O.V. Kredencer // Aktual'ni problemi psihologiji / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – Tom 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija. – Ch. 29 / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – К. : A.S.K., 2011. – С. 70–78.
11. Kredencer O.V. Osnovni pidhodi do rozuminnja sutnosti fenomenu pidprijemnictva / O.V. Kredencer // Visnik Nacional'nogo tehničnogo universitetu Ukrajinі «Kijiv'skij politehničnij institut». Filosofija. Psihologija. Pedagogika : zb. nauk. prac'. – К. : Politehnika, 2005. – № 3. – Ch. 1. – С. 133–140.
12. Kredencer O.V. Sutnist' pidpriemnic'koї povedinki personalu suchasnih organizacij ta jiji rol' v organizacijnomu rozvitku / O.V. Kredencer // Aktual'ni problemi psihologiji / [red. kol. : S.D. Maksimenko (gol. red.) ta in.]. – Tom 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija. – Ch. 21–22 / za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – К. : Vid-vo «A.S.K.», 2010. – С. 16–21.
13. Ladanov I.D. Praktičeskij menedzhment. Psihotehnika upravlenija i samotrenirovki : uchebnoe posobie / I.D. Ladanov. – М. : Korporativnye strategii, 2004. – 496 s.
14. Lebedeva N.M. Cennosti kul'tury i razvitie obshhestva : monografija / N.M. Lebedeva, A.N. Tatarko. – М. : ID GU-VShJe, 2007. – 189 s.
15. Makarov E.V. Formirovanie kul'tury, blagoprijatstvujushhej razvitiju intraprenerstva na predprijatii / E.V. Makarov, R.V. Ljubimov // Kreativnaja jekonomika. – 2008. – №9 (21). – С. 116–120.
16. Maksimenko S.D. Psihologija pidpriemnic'koї dij'al'nosti / S.D. Maksimenko // Filsofs'ka i sociologichna dumka. – 1993. – № 5. – С. 23.
17. Moskalenko V.V. Pidprijemnictvo jak predmet doslidzhenja ekonomičnoї psihologiji / V.V. Moskalenko // Aktual'ni problemi psihologiji. Tom. 1 : Ekonomichna psihologija. Organizacijna psihologija. Social'na psihologija : zb. naukovih prac' Institutu psihologiji im. G.S. Kostjuka APN Ukrajinі / za red. Maksimenka S.D., Karamushki L.M. – К. : Milenium, 2003. – Vip. 11. – С. 17–20.

18. Organizacionnaja kul'tura i predprinimatel'stvo [Tekst] : ucheb. posobie / V.V. Tomilov ; Sankt-Peterburg. un-t jekonomiki i finansov ; kaf. marketinga. – SPb. : SPbUJeF, 1994. – 164 s.
19. Pachkovs'kij Ju.F. Psihologija pidprijemnictva : [navchal'nij posibnik] / Ju.F. Pachkovs'kij. – K. : Karavela, 2006. – 408 s.
20. Poznjakov V.P. Psihologicheskie otnoshenija i delovaja aktivnost' rossijskih predprinimatelej / V.P. Poznjakov. – M. : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2001. – 240 s.
21. Psihologichni zasadi organizacijnogo rozvitku : monografija / za nauk. red. L.M. Karamushki. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2013. – 206 s.
22. Tehnologiji roboti organizacijnih psihologiv : [navch. posib. dlja studentiv vissh. navch. zakl. ta sluhachiv in-tiv pisljadiplom. osviti] / za nauk. red. L.M. Karamushki. – K. : INKOS, 2005. – 366 s.
23. Tehnologija psihologichnoji pidgotovki personalu organizacij do roboti v umovah social'no-ekonomichnih zmin (na materialih osvithih organizacij) : [navchal'nij posibnik] / za naukovuju redakciju profesora L.M. Karamushki. – K. : Nauk. svit, 2008. – 234 s.
24. Tomilov V.V. Marketing i intrapreneerstvo v sisteme predprinimatel'stva : ucheb. posobie / V.V. Tomilov, A.A. Krupanin, T.D. Hakunov. – SPb. : Izd-vo SPbGUJeF, 1998. – 130 s.
25. Ushakov K.M. Slovo v podderzhku «funkcionirujushhijh shkol» / K.M. Ushakov // Direktor shkoly. – 2002. – № 1. – S. 24–26.
26. Fetiskin N.P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grup / N.P. Fetiskin. – M., 2002. – S. 59–62.
27. Hizrich R. Predprinimatel'stvo, ili kak zavesti sobstvennoe delo i dobit'sja uspeha ; [per. s angl.] / R. Hizrich, M. Piters. – M. : Progress, 1992. – 160 s.
28. Homin O.V. Intellektual'nyj kapital kak interspecificheskij resurs intellektual'nogo predprinimatel'stva / O.V. Homin // Social'naja jekonomika. – 2005. – № 3–4. – S. 107–115.
29. Churjumova S.F. Formirovanie i razvitie predprinimatel'skogo stilja upravlenija kak vazhnejshego faktora povishenija jeffektivnosti proizvodstva : diss. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Churjumova Svetlana Fedorovna. – Kaliningrad, 2002. – 151 s.
30. Shumpeter J. Teorija jekonomicheskogo razvitija / J. Shumpeter. – M. : Progress, 1982. – 455 s.
31. Jebner M. Predprinimatel'skaja orientacija v organizacii. Vnutrennee predprinimatel'stvo ; [per. s nem.] / M. Jebner, G. Frank, K. Korunka, M. Ljuger // Psihologija truda i organizacionnaja psihologija ; T. 6. – H.: Izd-vo «Gumanitarnij Centr», 2010. – 284 s.
32. Brockhaus, R.N. (1982) The psychology of the entrepreneur // Encyclopedia of Entrepreneurship (Ed. : C.A. Kent, D.L. Sexton, K.H. Vesper). Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall. 1982. – R. 39–57.
33. Hisrich, R.D. Entrepreneurship / Intrapreneurship / R.D. Hisrich // American Psychologist. – 1990. – №45. – S. 209–222.
34. Pinchot, G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot. – 1978 [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>.

Kredentser, O.V. Research on the development of intrapreneurship in educational organizations. The article presents the results of research on some aspects of development of staff's entrepreneurial activities in educational institutions. The author analyzes the levels of educational organization staff's intrapreneurial characteristics that include innovation, risk-taking, creativity, independence, need for achievement (development), tunnel vision and determination, as well as the overall integral index of intrapreneurship. Most of the educational organization staff are shown to have low levels of intrapreneurship and its individual characteristics. The author discusses the correlations between the levels of staff's intrapreneurship and its individual characteristics and staff's organizational-professional (positional, educational, experiential) and socio-demographic characteristics as well as the educational organizations' characteristics. It was found that the levels of staff's intrapreneurship and its individual characteristics were influenced by staff's organizational-professional (positional, educational, experiential) and socio-demographic characteristics as well as by the educational organizations' characteristics.

Keywords: intrapreneurship, psychology of intrapreneurship, business activity, staff of educational organizations

Відомості про автора

Креденцер Оксана Валеріївна, кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Kredentser, Oksana Valeriivna, PhD, associate professor, senior researcher, Laboratory of Organizational Psychology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology, NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: okred@mail.ru